

Мирјана Закић

**ОБРЕДНЕ ПЕСМЕ ЗИМСКОГ ПОЛУГОЂА –
СИСТЕМИ ЗВУЧНИХ ЗНАКОВА
У ТРАДИЦИЈИ ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ ***

Факултет музичке уметности у Београду, *Етномузиколошке студије –
дисертације*, св. 1/2009, Београд 2009.

За малу српску етномузиколошку средину објављивање сваке књиге из ове дисциплине представља значајан догађај, али су од посебне важности оне које проистекну из докторских теза, као радова који су према досадашњем систему образовања представљали плод вишегодишње научне посвећености одређеној теми. Осим по овом критеријуму, књига Мирјане Закић *Обредне песме зимског полугођа – системи звучних знакова у традицији Југоисточне Србије* издваја се и по томе што су по први пут у српској етномузикологији коришћена искуства (опште) семиотике и семиотике музике. Интердисциплинарним приступом, а првенствено преко комуникацијске функције обреда, ауторка је осветлила и потврдила почетну хипотезу да стилистика календарских песама показује не само усклађеност са одређеним периодом године, већ пре свега са магијском мотивацијом конкретног обредног деловања. Овакав приступ омогућио је интертекстуално сагледавање на нивоу обредног система, по чему је иновативан у досадашњој српској етномузиколошкој пракси и чини једну од тачака прекретница у њеном развоју.

Након вишегодишње посвећености питањима из домена етноорганологије (*Дипле Старе Црне Горе*, дипломски рад објављен 1990. и *Инструментално и вокално-инструментално наслеђе Заплања у светлу традиционалног музичког мишљења*, магистарски рад, рукопис), Мирјана Закић је последњим нивоом свог формалног усавршавања употпунила круг знања и компетенција окрећући се проблематици вокалне музичкофолклорне праксе. Определила се за обредне песме које се изводе током зимске половине године, као значајнији део календарског циклуса (коледарске, песме уз љуљање, лазаричке и ђурђевданске) и то из Југоисточне Србије, где су (биле) највише заступљене. Кључна интригација за ауторку је био систем знакова којим се „озвучава“ одговарајућа идеја обреда у оквиру песме као музичког феномена,

* Овај текст је резултат рада на пројекту *Идентитети српске музике од локалних до глобалних оквира: традиције, промене, изазови*, бр. 177004, финансираног од стране Министарства за просвету и науку Републике Србије.

а такође и његове релације са знаковним системима осталих компонента обредног синкретизма. У тако усмереном истраживању, она је структурну анализу поставила као базични ниво којим се омогућава разматрање музичке семантике (кроз однос утврђених структура и обредне идеје) и, коначно, саме интерпретације музике (кроз релације структура, с једне стране, и извођача, односно истраживача, с друге стране).

У првом поглављу, „Опште карактеристике жанрова зимског обредног полугођа“, ауторка се осврће на етномузиколошка (и музиколошка) одређења жанра, те се опредељује за функцију као кључни критеријум у његовом дефинисању – поставља га као „контекстуално специфичну обредну вокалну категорију“ (стр. 10). Разматрајући комуникацијску специфику обреда, она указује на могућа сагледавања сваког обреда као засебног, специфичног система у „макросистему обредног хиперјезика“, али и на виђење обреда из перспективе етносемиотике – као плуралитета симултано присутних кодова којима се путем „вишеканалне интеракције“ обезбеђује пренос културних порука. Током разматрања природе и функције конституената обредне комуникације реферира се на модел вербалног комуницирања Р. Јакобсона, мада је наглашено да је диференцирање активних и пасивних учесника у обреду, односно разликовање пошилаоца и примаоца, важеће само у датом комуникационом чину, док се у дијахронијском сагледавању фолклорног комуницирања уочава „израстање“ примаоца поруке у њеног пошилаоца.

Сходно почетној идеји, ауторка се бави и комуницирањем са семиотичког становишта, при чему се определила за тријадну концепцију знака Чарлса Перса (средство – објект – интерпретант). Посебно је акцентовала да је у случају обреда од важности сагледавање семиозе кроз синтактичку, семантичку и прагматичку димензију на основу разраде Персовог концепта знака коју је дао Чарлс Морис (носилац знака, десигнатум и интерпретант). Примењујући овај модел, она издваја неколико нивоа комуницирања у обреду: међу активним учесницима у обреду, међу активним и пасивним учесницима у обреду, посматрача који није актер са обредом и, коначно, однос „читаоца“ према запису аутентично усменог текста. Полазећи од постулата да се комуницирање у обреду заснива на ритуалној, симболичкој знаковној функцији, семиотичка анализа се одвија од обредне целине ка субсистемима. Иако и део студије посвећен знаковним функцијама поетских текстова (1.5.) завређује велику пажњу, посебан допринос су поглавља „Принципи моделовања и анализе обредних музичких текстова“ (2) и „Музички систем обреда зимског полугођа“ (3). Информативним и сврсисходним прегледом односа музичког текста и контекста, поставки о

репрезентативном својству музике, о утицају „емске“ и „етске“ позиције, ауторка води ка тумачењу појма *глас*, као једном од чворишта српске етномузикологије у спознавању принципа извођења и памћења традиционалне народне музике. Структурна анализа песама послужила је као основа закључака о начинима функционисања музичког знаковног система, о интертекстуалним корелацијама, посебно о односу музике према специфичним жанровским десигнатумима, као и саодношењима различитих знаковних система у том контексту. Анализом музичких текстова као резултата коегзистенције денотативног и конотативног кода на нивоу сваког обреда засебно, фундирана је могућност да се у *Завршним разматрањима* укаже на парадигматска својства музичких знакова која функционишу као идентификатори датог обредног система. Из ове перспективе уочени су и различити нивои постојаности елемената музичке структуре, а артикулациона компонента је препозната као један од главних идентификатора историјски формираних стилова, географски условљених музичких дијалеката, старосне категорије учесника обреда, па и функционалне припадности одређеном музичком жанру. По принципу повезивања музичког знаковног система са осталим системима обреда на нивоу појединачних обреда, у завршном делу књиге сагледана је интертекстуалност на нивоу обредног система. Проучавањем односа поетске и музичке димензије из аспекта теорије информација, ауторка је дошла до закључка да је комуникациона функционалност обредне процесуалности обезбеђена комплементарном информативношћу основних система обредне песме, као и везом поетског система са синтагматиком обредне процесуалности, а музичког – са парадигматиком обреда. Постојање аналогија међу различитим типовима дискурса у обреду (темпоралног, локативног, персоналног, акционалног) потврђује виђење обредног синкретизма као јединства различитости, а хомологије сигнификативних принципа иду у прилог мишљењима који експресију виде као примарни упис у музику. Иако се промена контекста може одразити на одређивање знаковних функција, у случају обредних песама она је „предупређена“ поимањем ових музичких форми као закономерних интегративних делова обреда од стране извођача – културних инсајдера.

Књига *Обредне песме зимског полугођа – системи звучних знакова у традицији Југоисточне Србије* др Мирјане Закић обједињује више функција у односу на место и време њеног објављивања. Пре свега, она потврђује важност интердисциплинарности у етномузиколошком дискурсу. У том смислу, књига је високо информативна за студенте, па и колеге-етномузикологе, у вези са дисциплинама које комплементарно осветљавају музичко-фолклорну материју. Посебно афирмише

комуницирање као базичну функцију музичко-фолклорне праксе, а семиотику као могућност спознаје принципа таквог комуницирања. С обзиром на високу информативност, посебно у односу на неке од потенцијалних читалачких група, књига носи ризик по питању комуникабилности услед разлика у „пољима искустава“. Систематичним и минуциозним објашњењима коришћених комуниколошких и семиотичких појмовно-категоријалних одредница ауторка је настојала да предупреди проблеме ове врсте. Додатну олакшицу доноси обиман индекс појмова. У том смислу упутан и потенцијално користан је и избор из литературе. Уз ове, уџбеничке квалитете, књига доноси оригиналне и значајне резултате етномузиколошког проучавања обредне праксе. Начином на који то чини, она представља путоказ за проучавања обреда летње половине године, чиме би се употпунила спознаја календарског циклуса. У методолошком смислу, она подстиче иновативне научне приступе различитим пољима фолклорне музичке културе и инспирише продукцију у овој области. Као таква, заслужује изузетно значајно место међу етномузиколошким публикацијама са ових простора.

Данка Лајић-Михајловић